

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 332.14:334.7:330.101

DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.73-2>

Манн Р.В.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та управління
Черкаський державний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3936-2677>

Mann Ruslan

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Economics and Management
Cherkasy State Technological University

ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА: АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

Манн Р.В. Інформаційна економіка: аспекти розвитку та реалізації національних економічних інтересів. У статті окреслено основні ознаки, які відділяють інформаційну економіку від традиційної системи: інформація та знання стають в основі суспільного виробництва; зростаючий темп приросту в структурі ВВП високотехнологічних галузей та інтелектуальних послуг; транснаціоналізація глобального економічного простору. Проведено аналітичний огляд основних варіантів трактування категорії «національні економічні інтереси» та надано власне визначення цієї дефініції в умовах формування інформаційної економіки як узгоджену сукупність інтересів всіх резидентів країни, що орієнтовані на забезпечення економічного прогресу, безпеки та високого рівня якості життя населення на базі поширення інноваційних, інформаційних технологій та нового знання у всі сфери матеріального та нематеріального виробництва та суспільного життя. Доведено, що зосередження науковців на питаннях закономірностей формування та реалізації національних економічних інтересів в умовах інформаційного прогресу є важливим етапом на шляху розвитку національної економіки та забезпечення конкурентоспроможності країни на світовій арені.

Ключові слова: національні економічні інтереси, інформаційна економіка, інформатизація, цифрова трансформація, національна економіка, національне господарство.

Mann Ruslan. Information economy: aspects of development and implementation of national economic interests. The article analyzes the key aspects of the development and implementation of national economic interests. The main features that separate the information economy from the traditional system are outlined, namely: information and knowledge become new factors of social production; the growing theme of the increase in the volume of information, which exceeds the rate of GDP growth; dominance in the GDP structure of high-tech industries and intellectual services; high level of capitalization of companies due to intangible (intellectual) assets; transnationalization of the global economic space through the spread of informatization processes and network cooperation. Attention is focused on the fact that the basis of the development of the information economy is high technology, which is produced by the electronic industry and forms a specific sphere of services, the key elements of which development are: the scientific and educational community and organizations that produce new knowledge and information; economic entities that will disseminate the latest knowledge and information by providing search, selection and replication services. An analytical review of the main variants of the interpretation of the category "national economic interests" was carried out. The proper definition of national economic interests in the conditions of the formation of the information economy is provided as a coordinated set of interests of all residents of the country, which are aimed at ensuring economic progress, safety and a high level of quality of life of the population based on the spread of innovative, information technologies and new knowledge in all areas of material and non-material production and social life. The main forms of realization of national economic interests in the conditions of the development of the information society are outlined, including: ensuring a high level of development and dynamism of innovative modernization; digital "networking" of all key forms of human activity; clustering of existing economic systems; cloud transformation of information space; introduction

of artificial intelligence technologies. It has been proven that deepening knowledge about the regularities of the formation and implementation of national economic interests in the information economy is a necessary step on the way to a balanced and competitive development of the national economy, achieving a reliable level of information security of economic entities.

Key words: national economic interests, information economy, informatization, digital transformation, national economy, national economy.

Постановка проблеми. Сучасною тенденцією світового економічного прогресу та цільовим напрямом в реалізації національних економічних інтересів є формування інформаційної економіки, що обумовлює зміни в усіх сферах та секторах розвитку національного господарства. З року в рік зростає частка ВВП, яка забезпечується діяльністю бізнесу з виробництва та надання послуг пов'язаних з обробкою, збереження, розповсюдження інформації та новітнього знання. Відбувається процес глобальної інформатизації суспільства, що впливає на трансформацію національних економічних інтересів в боротьбі за новітнє знання, сучасні інформаційні технології та економічне первенство у світовому економічному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базові ідеї інформаційної економіки окреслені в роботах Гелбрейта Дж., Белла Д., Кастельса М., Тоффлера А., Марганда Д., Хортон Ф. Категорію «інформаційна економіка» було запроваджено Поратом М. у 70-х роках ХХ століття, і надалі розглядалася у дослідженнях Махлупа Ф., Стіглера Дж., Найта Ф., Коуза Р. Серед вітчизняних учених, які займаються проблемою формування інформаційної економіки та інформаційного суспільства, можна виділити Бажала Ю. [1], Панкову Л. [2], Зінченко О. [3], Коляденко С. [4], Коваленко Ю. [5]. Ці наукові надбання мають значення теоретичного та практичного спрямування. Однак у більшості з них відсутній системний аналіз інформаційної економіки, недостатньо досліджено ключові аспекти розвитку та реалізації національних економічних інтересів їх протиріччя, що властиві інформаційній економіці в умовах розвитку національного господарства України. Теоретичне та практичне значення дослідження проблеми розвитку інформаційної економіки та недостатня повнота вивчення національних економічних інтересів у рамках нового – інформаційного етапу національної економіки визначили вибір теми цього дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Інформаційна економіка потребує якісно

нового наукового підходу до дослідження економічних процесів, що властиві цифровій трансформації суспільства, а саме її суперечливі прояви, структуру, динаміку, особливості формування за умов сучасної дійсності в якому опинилося українське суспільство (російська агресія та пандемія COVID-19). Підвищений науковий інтерес до інформаційної економіки, зумовлений глобальним поширенням інформаційних і телекомунікаційних технологій, метаморфозами теорії, методології та практики розбудови інформаційної економіки, динамікою змін національних економічних інтересів, що обумовило актуальність теми дослідження.

Постановка завдання дослідження. Метою статті є дослідження ключових аспектів розвитку та реалізації національних економічних інтересів в умовах розбудови інформаційної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційний сектор є драйвером розвитку світових економік. До основних ознак, що відділяють інформаційну економіку від традиційної системи варто відзначити наступні: інформація та знання стають новими факторами суспільного виробництва; зростаючий темп приросту обсягу інформації, що перевищує темп росту ВВП; домінування у структурі ВВП високотехнологічних галузей та інтелектуальних послуг; високий рівень капіталізації компаній за рахунок нематеріальних (інтелектуальних) активів; транснаціоналізація глобального економічного простору шляхом поширення процесів інформатизації та мережевого співробітництва. Прогностичні дослідження засвідчують, що в найближче десятиліття близько 70% створеної вартості буде спиратися на цифрові продукти. Якщо в 2018 році сума світового ВВП, яка припадала на цифровізовані підприємства, становила 13,5 трлн доларів США, то вже в 2023 році цей показник прогнозується на рівні 53,3 трлн доларів США (тобто, майже вчетверо вище), що становитиме більше половини номінального світового ВВП (рис. 1) [6].

Україна також стала на шлях розбудови та розвитку інформаційної економіки про що свідчать резуль-

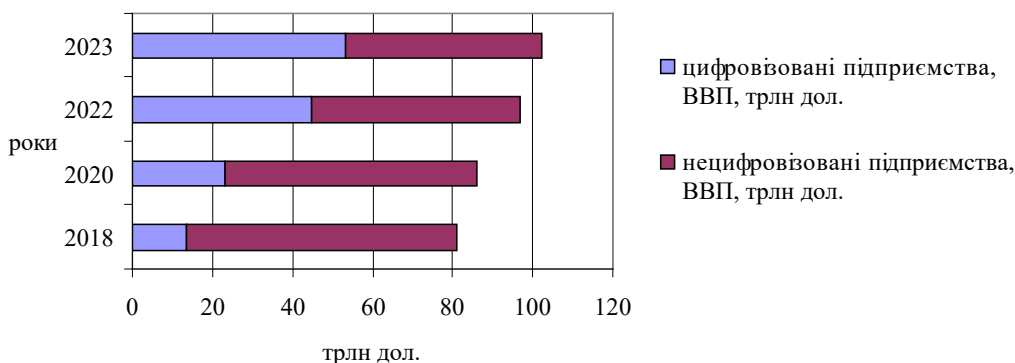

Рис. 1. Цифровізовані підприємства у світовому ВВП

Джерело: [6]

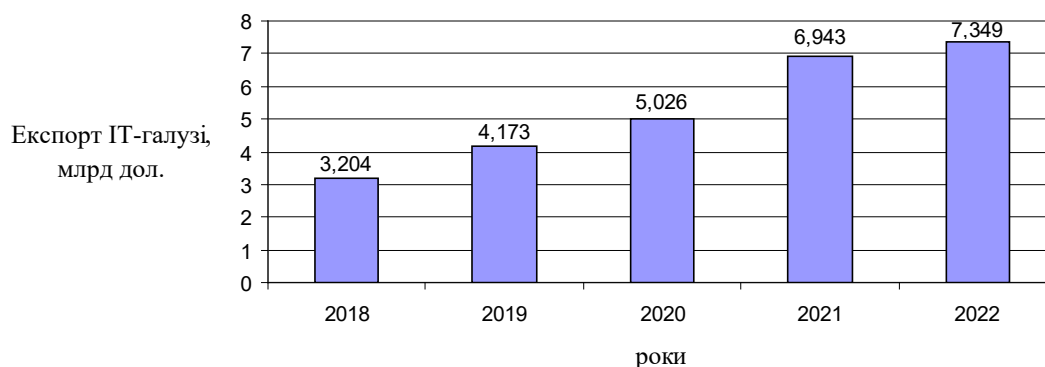

Рис. 2. Динаміка експорту ІТ-галузі в Україні

Джерело: [6]

тати динаміки експорту ІТ-галузі в Україні. За результатами 2022 року галузь забезпечила надходження до економіки України у розмірі 7,35 млрд доларів або 4,5% ВВП (рис. 2).

Базисом розвитку інформаційної економіки є високі технології, які продукуються електронною промисловістю та формують специфічну сферу послуг та виробництва, ключовими елементами розвитку якої є:

- науково-освітня спільнота та організації, які продукують нові знання та інформацію;

- економічні суб'єкти, що поширюють новітнє знання та інформацію шляхом надання послуг з пошуку, відбору та тиражування (суб'єкти, що надають інтернет послуги, телебачення та представники інших комунікативних сфер);

- електронна промисловість, що виготовляє широкий асортимент електронної продукції та є підґрунтям для прогресу інформаційної індустрії.

Важливість розвитку інформаційної економіки в реалізації національних економічних інтересів підтверджується європейським досвідом. Так, Європа ще на початку XXI сторіччя запровадила програму «Європейське інформаційне суспільство 2010», ключовими завданнями якої було комплексне вирішення проблем зайнятості шляхом формування нових робочих місць в інформаційній індустрії та збільшення потоку інвестиційних надходжень у розвиток новітніх технологій, продукування новітнього знання та інформації.

Проблеми розвитку інформаційної економіки в сучасному глобалізованому світі це безпосередньо нереалізованість ключових національних економічних інтересів серед яких: забезпечення конкурентоспроможності економіки на світовій арені; економічна та інформаційна безпека; інноваційний шлях розвитку. В умовах активного поширення процесів інформатизації для будь-якої країни відставання в процесах обробки, отримання інформації, нераціональне та несвочасне використання необхідної інформації та знання, неефективність та недовершеність процесів комерціалізації інтелектуальної власності, призводить до втрати конкурентних позицій на ринку інформації, інноваційних продуктів та послуг. В світовому масштабі за таких умов відбувається асиметричність міжнародної торгівлі, домінування певних країн у володінні інформаційними та інноваційними технологіями, новітнім знанням та інформацією. Проявляється струк-

турна залежність країн з менш розвинутою економікою від більш прогресивних країн, що провокує конфлікти інтересів, розв'язання яких потребує значних зусиль, оскільки динаміка прогресу інноваційних та інформаційних технологій досить висока та ґрунтується на попередніх досягненнях та знаннях. Таким чином, якщо країна не володіє сучасними інноваційними та інформаційними здобутками науки та суспільства, то відповідно, продукувати нові технології, інформацію та знання виявляється вкрай важко.

В умовах сьогодення в світовій економіці відбувається боротьба за лідерство в сферах високих та інформаційних технологій, що дозволяє отримати переваги не лише інформаційного, економічного та соціального, але й безпекового характеру. Стрімкі зміни, ускладнення та конфлікти в системі соціально-економічних відносин під впливом процесів інформатизації, актуалізують необхідність переосмислити усталені уявлення про національні економічні інтереси, їх зміст, форми реалізації. З цієї позиції проведемо аналітичний огляд основних варіантів трактування категорії «національні економічні інтереси» та надамо авторське визначення цієї дифенції.

Найбільш повне визначення категорії «національні економічні інтереси» надано науковцями В. Шлемко, Л. Панковою, С. Мильніченко та Д. Узбеком, які вбачають у реалізації національних економічних інтересів ключову мету – створення самодостатньої, конкурентоспроможної національної економіки та формування національного господарства як цілісного, гармонійного і конкурентоспроможного організму [13; 14].

Зміст національних економічних інтересів можна розкрити також охарактеризувавши систему економічних відносин в умовах інформаційного прогресу. Сучасна система господарювання функціонує під час активної інформатизації, що характеризується високим ступенем залучення результатів наукових досліджень, сучасних інноваційних та інформаційних технологій. Це означає, що інформація, інноваційні та інформаційні технології є ключовими факторами, що трансформують національні економічні інтереси. Тому, на думку автора, національні економічні інтереси в умовах формування інформаційної економіки – це узгоджена сукупність інтересів всіх резидентів країни, що орієнтовані на забезпечення економічного прогресу, безпеки та високого рівня якості життя населення на базі поширення інноваційних, інформаційних техноло-

Таблиця 1

Аналітичний огляд основних варіантів трактування категорії «національні економічні інтереси»

№	Автор	Зміст категорії «національні економічні інтереси»
1.	М. Єрмошенко	національні економічні інтереси – це «сукупність об'єктивних економічних потреб незалежної країни, задоволення яких забезпечує ефективне функціонування та сталий розвиток її економічної системи, а через неї й економіки» [7, с. 20]
2.	А. Поручник, Я. Жаліло	національні економічні інтереси – це система пріоритетів у соціально економічному розвитку держави в цілому та її регіонів, чітко пов'язуються з системою економічної безпеки держави [8, с. 27; 9, с. 100]
3.	І. Чорнодід	національні економічні інтереси визначаються необхідністю забезпечення добробуту українського народу та посідання сталого місця в світовому поділі праці, міжнародній торгівлі та фінансах, яке б відповідало її природним, трудовим та інтелектуальним ресурсам, сприяло реалізації потенціалу великої європейської держави [10, с. 5].
4.	З. Варналія	національний економічний інтерес – це сукупність об'єктивних економічних потреб незалежної країни, які виявляються в єдності різних економічних інтересів нації, що відображає суспільні потреби, задоволення яких забезпечує ефективний, стабільний соціально-економічний розвиток країни та формує конкурентоспроможну національну економіку [11, с. 98].
5.	С. Мельник, І. Горбан, М. Цуп	прагнення держави в умовах обмеженості ресурсів задовольняти свої постійно зростаючі економічні потреби, забезпечувати якісне самовідтворення [12, с. 59]
6.	В. Шлемко	національні економічні інтереси: створення самодостатньої, конкурентоспроможної національної економіки; здійснення структурної перебудови економіки; забезпечення ефективного розвитку національної промисловості; істотне зменшення енерго- та матеріалоємності ВВП; модернізація виробництва та розвиток його наукомістких галузей; створення замкнених циклів виробництва стратегічно важливої продукції; збереження та розвиток інтелектуального та науково-технічного потенціалів України; побудова економічних відносин з країнами світу на засадах рівноправності та взаємовигідності; вдосконалення товарної структури експорту та імпорту та інші [13]
7.	Л. Панкова, С. Мильніченко, Д. Узбек	національний економічний інтерес – консолідована система соціально-економічних потреб суб'єктів для досягнення спільних цілей розвитку держави в парадигмі відносин між національними, іноземними та міжнародними економічними акторами з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання ВВП країни у перспективному баченні національного господарства як цілісного, гармонійного і конкурентоспроможного організму в умовах формування інноваційної економіки, глобалізації, інформатизації та протистояння новим викликам суспільства [14, с. 8].

Джерело: згруповано автором на основі [7–14]

гій та нового знання у всі сфери матеріального та нематеріального виробництва та суспільного життя.

В сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства формами реалізації національних економічних інтересів є:

- забезпечення високого рівня розвитку і динамізму інноваційної модернізації;
- цифрова «мережація» усіх ключових форм людської діяльності;
- кластеризація існуючих економічних систем;
- хмарна трансформацією інформаційного простору;
- запровадження технологій штучного інтелекту.

Висновки. Таким чином, цифрова трансформація соціально-економічних відносин посилює інформаційну складову системи національних економічних інтересів. Практика використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій сприяє розвитку нових груп інтересів, змінюючи тим самим економічну поведінку та інституційне середовище взаємодії економічних суб'єктів. Поглиблення знань про закономірності формування та реалізації національних економічних інтересів в умовах інформаційного прогресу є необхідним кроком на шляху збалансованого та конкурентоспроможного розвитку національної економіки, досягнення надійного рівня інформаційної безпеки економічних суб'єктів.

Список використаних джерел:

1. Бажал Ю. М. Інформаційна економіка. Роль інформації у формуванні ринкової економіки : монографія / за заг. ред. Івана Розпутенка; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Ін-т підвищення кваліфікації керівних кадрів. Київ : К.І.С., 2004. С. 34–57. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/2430>
2. Pankova L., Uzbek D., Panchenko Y., Samoilenko A., Privarnikova I. Impact of digitalization on the protection and implementation of the national economic interests. *Cuestiones Politicas*. 2022. Vol. 40(74). P. 815–829. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4074.45>
3. Zinchenko O., Apalkova V., Mylnichenko S., Rudenko O., Prygodniuk O. Procedure for assessing the territorial innovation potential in the context of national economic interests. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2023. № 1(13 (121)). P. 47–62. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.274058>
4. Koliadenko S., Kholiavko N., Popova L., Marych M., Hanzhurenko I., Nitsenko V. Comprehensive methodological approach to estimating the research component influence on the information economy development. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2020. № 4. P. 192–199. DOI: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2020-4/192>

5. Коваленко Ю.О. Питання інституціоналізації інформаційної економіки в контексті національних економічних інтересів. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2022. Т. 21(52). С. 130–143. URL: <http://rinek.onu.edu.ua/issue/view/16490>
6. Круп'яник А. Цифрова економіка України: основні фактори розвитку. URL: <https://voxukraine.org/tsyfrova-ekonomika-ukrayiny-osnovni-factory-rozvytku>
7. Єрмошенко М. Національні економічні інтереси : реалізація і захист. *Актуальні проблеми економіки*. 2001. № 1–2. С. 18–24.
8. Поручник А.М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі : монографія. Київ : КНЕУ, 2008. С. 26–32.
9. Жаліло Я.А. До формування категоріального апарату науки про економічну безпеку. *Стратегічна панорама*. 2004. № 3. С. 97–104.
10. Чорнодід І.С. Забезпечення економічної безпеки держави в транзитивній економіці : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук : 08.01.01. Київ, 2006. 18 с.
11. Економічна безпека : навч. посібник / за ред. З.С. Варналія. Київ : Знання, 2009. 647 с.
12. Мельник С.І., Горбан І.М., Цуп М.Ю. Сутність і класифікація національних економічних інтересів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна*. 2014. Вип. 1. С. 57–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_e_2014_1_8
13. Шлемко В., Білько І. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. Київ : НІСД, 1997. 144 с.
14. Pankova L.I., Milnichenko S.M., Uzbek D.A. National economic interests of Ukraine in the conditions of innovative economy formation. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2021. Вип. 63. С. 5–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdntu_2021_63_3

References:

1. Bazhal Ju.M. (2004) Informacijna ekonomika. Rolj informaciji u formuvanni rynkovoji ekonomiky: monografija [Information economy. The role of information in the formation of a market economy: a monograph]. Kyiv: K.I.S., pp. 34–57. Available at: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/2430> (in Ukrainian)
2. Pankova L., Uzbek D., Panchenko Y., Samoilenko A., & Privarnikova I. (2022) Impact of digitalization on the protection and implementation of the national economic interests. *Cuestiones Politicas*, vol. 40(74), pp. 815–829. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4074.45> (in English)
3. Zinchenko O., Apalkova V., Mylnichenko S., Rudenko O., & Prygodiuk O. (2023) Procedure for assessing the territorial innovation potential in the context of national economic interests. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, no. 1(13(121)), pp. 47–62. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.274058> (in English)
4. Koliadenko S., Kholiavko N., Popova L., Marych M., Hanzhurenko I., & Nitsenko V. (2020) Comprehensive methodological approach to estimating the research component influence on the information economy development. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, no. 4, pp. 192–199. DOI: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2020-4/192> (in English)
5. Kovalenko Ju.O. (2022) Pytannja instyucjonalizaciji informacijnoji ekonomiky v konteksti nacionalnykh ekonomichnykh interesiv [The issue of institutionalization of the information economy in the context of national economic interests]. *Rynkova ekonomika: suchasna teorija i praktyka upravlinnja* [Market economy: modern management theory and practice] (electronic journal), vol. 21(52), pp. 130–143. Available at: <http://rinek.onu.edu.ua/issue/view/16490> (in Ukrainian)
6. Krup'janyk A. Cyfrova ekonomika Ukrajiny: osnovni factory rozvytku [Digital economy of Ukraine: main factors of development]. Available at: <https://voxukraine.org/tsyfrova-ekonomika-ukrayiny-osnovni-factory-rozvytku> (in Ukrainian)
7. Jermoshenko M. (2001) Nacionaljni ekonomichni interesy : realizacija i zakhyst [National economic interests: implementation and protection]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 1–2, pp. 18–24. (in Ukrainian)
8. Poruchnyk A.M. (2008) Nacionalnyj interes Ukrajiny: ekonomichna samodostatnistj u globalnomu vymiri: monografija [National interest of Ukraine: economic self-sufficiency in the global dimension: monograph]. Kyiv: KNEU, pp. 26–32. (in Ukrainian)
9. Zhalilo Ja.A. (2004) Do formuvannja kateghorialnogho aparatu nauky pro eko nomichnu bezpeku [Towards the formation of the categorical apparatus of the science of economic security]. *Strategichna panorama*, no. 3, pp. 97–104. (in Ukrainian)
10. Chornodid I.S. (2006) Zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky derzhavy v tranzytyvnyj ekonomici [Ensuring the economic security of the state in the transitive economy] (PhD Thesis), Kyiv, 18 p. (in Ukrainian)
11. Varnalija Z.S. (ed.) (2009) Ekonomichna bezpeka: navch. posibnyk [Economic security: education. manual]. Kyiv: Znannja, 647 p. (in Ukrainian)
12. Meljnyk S.I., Ghorban I.M., Cup M.Ju. (2014) Sutnistj i klasyfikacija nacionalnykh ekonomichnykh interesiv [Essence and classification of national economic interests]. *Naukovyj visnyk Ljvivskogho derzhavnogho universytetu vnutrishnikh sprav. serija ekonomichna* [Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. economic series] (electronic journal), vol. 1, pp. 57–66. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_e_2014_1_8 (in Ukrainian)
13. Shlemko V., Binjko I. (1997) Ekonomichna bezpeka Ukrajiny: sutnistj i naprjamky zabezpechennja [Economic security of Ukraine: essence and directions of provision]. Kyiv: NISD, 144 p. (in Ukrainian)
14. Pankova L.I., Milnichenko S.M., & Uzbek D.A. (2021) National economic interests of Ukraine in the conditions of innovative economy formation. *Zbirnyk naukovykh pracj Cherkasjkogho derzhavnogho tekhnologichnogho universytetu. Serija: Ekonomichni nauky* [Collection of scientific papers of the Cherkasy State University of Technology. Series: Economic Sciences] (electronic journal), vol. 63, pp. 5–13. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdntu_2021_63_3 (in English)